

מתניתין:

קמעא, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל".

ומבארת הגמרא: **ובמה** הוא שיעור "קמעא"?

אמר רבי אפי — אפילו אם אכל רק גרוגרת [תאנה יבשה] אחת שוב אינו יכול לתבוע את הוצאותיו. והוא שאכלה דרך כבוד⁽⁴⁸⁾.

אמר רבי אבא, אמרי בי רב [אמרו בבית א-9 רב] — אפילו אם אכל רק שיוגרא דתמרי [תמרים קבוצים יחד] שאינו חשוב כמו גרוגרות, שוב אינו יכול לתבוע הוצאותיו. [עיי' ברש"י ביאור שונה].
בעי רב ביבי: אם אכל חובצא [פסולת] דתמרי, מאי? האם די באכילה זו כדי שיפסיד את הוצאותיו?

תיקו.

המוציא הוצאות על נכסי מלוג⁽⁴³⁾ שהכניסה לו אשתו כדי להשביחם⁽⁴⁴⁾, בין אם הוציא הרבה, ואכל קמעא, או הוציא קמעא ואכל הרבה: מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל⁽⁴⁵⁾. ואינו יכול לתבוע את הוצאותיו אם גרשה⁽⁴⁶⁾.

אך אם הוציא, ולא אכל כלום — ישבע כמה הוציא ויטול⁽⁴⁷⁾. ובגמרא יבואר שאינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח, כלומר — שאם היתה ההוצאה יתרה על השבח, נוטל רק את השבח. כדין יורד לשדה חברו שלא ברשות.

גמרא:

שנינו במשנה — "הוציא הרבה ואכל

מעצמו, אבל אם מרדה תחתיו, מקבל את הוצאותיו כשיעור השבח שהשביחו הנכסים. כיון שלא הוציא על דעת שתמרוד בו.

47. שבועה זו, אינה אלא תקנת חכמים כדי לפייס את האשה. אך מעיקר הדין נאמן להוציא בלא שבועה. כיון שירד ברשות וברי ושמא ברי עדיף. (ר"ן בשם רבינו חננאל).

ובאור דבריו — אע"פ שאין להוציא ממון מחזקתו על ידי טענת ברי ושמא. מכל מקום הני מילי כשיש למוחזק חזקת ממון, אך אם ירד ברשות, חשיב כ"איני יודע אם פרעתיך", שאז יש לתובע "חזקת חיוב" כנגד "חזקת הממון" של הנתבע, ובכהאי גוונא אמרינן — "ברי ושמא ברי עדיף". (על פי השב שמעתא, שמעתא ב' פרק ז').

48. כלומר — שלא אכלה ברשות הרבים, ולא על דרך גזל, אלא אכלה על שולחנו בשופי.

43. המדובר במשנה הוא דוקא כשנהנה מנכסי המלוג, אבל אם נהנה מנכסי צאן ברזל, הדין הוא: מה שהוציא הוציא לו, ומה שהשביח השביח לו, ואינו חייב לאשה אלא כשוין הראשון. ולכן חשיב כמשביח נכסיו. תוס' רי"ד.

44. דוקא אם השביח שבח בכל הנכס, כגון שהוסיף גדר, או בנה בתים.

אך אם זרע את השדה, או שהאילנות הצמיחו פירות, נחשב כפירות. ובאנו למחלוקת רבי שמעון ורבנן הנזכרת לעיל, גבי פירות שהיו מחוברים בשעת יציאה. תוספות רי"ד.

45. כיון שאכל, גילה בדעתו שהוציא את הוצאות בשביל האכילה. (כלומר משום דין האכילה שיש לו). ולכן כשפסק דין אכילתו אינו יכול לתבוע כלום.

46. כתבו הראשונים — שכל זה רק אם גירשה

רב יהודה — "אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה".

כלומר — אדם הלוקח שדה מחברו, וישב בה שלש שנים, ובהם השתמש רק בזמורות השדה למאכל בהמה, ולא בפירותיה⁽⁵⁰⁾, נחשבת אכילה זו כ"חזקת שלש שנים", ואינו צריך להוציא שטר מכירתו אח"כ.

על כל פנים מוכח שאכילת זמורות נחשבת כאכילה.

אמר רב יעקב אמר רב חסדא: המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה [שהשיאו לו אמה ואחיה, וחלו קידושיה רק מדרבנן, ויכולה למאן בן] — כמוציא על נכסי אחר דמי. ואם מיאנה בו שמין לו שבח שהשביח ונוטל כמשפט אריסי המדינה.

ואם לא אכלה דרך כבוד, מאי? מהו שיעור האכילה שבגללו יפסיד את הוצאותיו?

אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא [נחלקו בדין זה שני אמוראים מארץ ישראל], חד אמר — בכאיסר [אם אכל בשוי איסר] הפסיד הוצאותיו. וחד אמר — בכדינר.

אמרי דייני דפומבדיתא [רב פפא בר שמואל]: עבד רב יהודה עוברא בחבילי זמורות. כלומר — מעשה היה בבעל שהאכיל את בהמתו בחבילי זמורות משל אשתו, וגירש את אשתו, ואמר רב יהודה — "מה שאכל אכל"⁽⁴⁹⁾.

ומבארת הגמרא — רב יהודה לטעמיה, שאף אכילה זו נחשבת כאכילה, דהרי אמר

חזקה. הוא הדין שאינה נחשבת כאכילה אפילו אם יאכל דרך כבוד, עד שיאכל בכאיסר או כדינר.

אמנם כאמור, בספרים שלנו כתוב "הרי זו חזקה". ולפי גירסא זו הדרא קושיין, מה חידש רבי יהודה? וצריך עיון.

50. כיון שהפירות היו עדיין ערלה. או שביעית. ולגבי כלאים יש לדון, מאי שנא מכלאי הכרם, שאף הזמורות אסורות בהנאה, ואף כאן מדוע השתמש בזמורות הכלאיים?

וכתבו התוספות — דאיירי כגון שזרוע את הכלאיים בזן שהיו הזמורות כבר גדולות, ולכן רק הפירות עצמם לאחר מכן נאסרו ולא הזמורות עצמן.

ויש שפרשו — שאכל גם את הפירות עצמן, ובכל זאת הוי חזקה, כיון שנהנה והפסיד לבעלים את הזמורות. או משום שהיה יכול

לפיקן סגי באכילה כל שהוא. תלמידי רבינו יונה.

49. צריך באור, מה החידוש בדברי רבי יהודה, וכי איזו סברא יש לחלק בין אכילה ממש לשאר מיני ההנאות, הרי העיקר שהבעל הרויח על ידי האכילה כאיסר או כדינר?

ואכן יש ראשונים שתרצו — שחידושו של רבי יהודה הוא — שאף על פי שהאכיל לבהמתו את הזמורות בדרך כבוד, מכל מקום אינה אכילה עד שיאכיל בכאיסר או כדינר.

ולפי זה גרסו בהמשך הגמרא — "רבי יהודה לטעמיה, דאמר — אכלה ערלה שביעית וכלאיים אינה חזקה", ולא כגרסת הספרים שלנו שגרסו — "הרי זו חזקה".

והפירוש — כיון שסבר שאכילה שאינה אכילה ממש אלא רק אכילת איסור, או זמורות, אינה נחשבת מספיק כאכילה על מנת ליצור

ומקשינן: מאי טעמא? מדוע אינו כשאר הבעלים שאם אכלו אינם מקבלים כלום, ואם לא אכלו מקבלים "הוצאה כשיעור שבח"?

ומקשינן: עבדו בה רבנן תקנתא כי היכי דלא ניפסדינהו.

אמרו ליה רבנן לרב אמאי — הני מילי שהפסיד את הוצאותיו, היכא דקאכיל פירא, [אם אכל פירות מהקרן, והתחיל לממש את זכותו כבעל להנות מהשבח]. אך הא — קרנא קאכיל! [הרי נהנה הוא מהקרן עצמה, וכיון שבקרן עצמה אין לו זכויות, אין אכילה שכזאת נחשבת כתחילת המימוש של זכויותו כבעל, אלא היא נחשבת כהלואה, שנטל מהקרן שלה כדי לכסות את הוצאותיו], והנאה שכזו — הוצאה היא, ואם כן הוה ליה כ"הוציא ולא אכל", ודינו — ישבע כמה הוציא ויטול⁽⁵²⁾.

תקנו חכמים שיקבל כאריס⁽⁵¹⁾, כדי שישקיע בנכסי אשתו הקטנה, ולא יחשוש שמא תמאן בו.

ההיא איתתא דנפלו לה ארבע מאה זוזי בי חוזאי. [מעשה באשה, שהיו לה ארבע מאות זוזי בבית חוזאי, שהיה רחוק ממקום מגוריה].

אזיל גברא, אפיק שית מאה אייתי ארבע מאה. [הלך בעלה לאותו מקום, והוציא שש מאות זוזי בהוצאות הדרך, והרויח רק ארבע מאות].

בהדי דקאתי, איצטריך ליה חד זוזא, ושקל מנייהו [בדרכו חזרה, נצרך הבעל לזוז אחד, ונטלו ממעות האשה].

אתא לקמיה דרב אמאי [כשבא הבעל לפני רב אמאי לתבוע מאשתו את הוצאותיו] —

נחשב כחלק מהסכום שמקבל, כיון שאכלם בתקנתא דרבנן.

עוד כתבו הראשונים — שאם הוציא הרבה, והיה השבח מועט מאד, עד כדי כך שאם יקבל כמשפט אריסי המדינה יפסיד מאד, יכול לומר — אי אפשרי בתקנת חכמים, ויטול "הוצאה שיעור השבח" דהיינו — כל השבח שישנו.

51. כתבו הראשונים — שתקנת חכמים היתה רק להקל ולא להחמיר. ולכן, אם אכל הרבה והוציא מעט, אמרינן — "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" ואינו מחזיר את העודף על הוצאותיו. ורק במקרה שהיו ההוצאות יתרות על מה שאכל — שמינן ליה כאריס.

52. הקשה הרשב"א — הרי אם ההוצאה יתרה על השבח אין לו אלא מה שהשביח, וכאן הרי

לנו מה שאכל באיסור.

וכמו כן — מה שאכל בחיי אשתו אינו

וצדדי הספק הם:

האם אדעתא דבעל נחית, איסתליק ליה בעל איסתליקו לחו [האם ירדו על דעת הזכויות שיש לבעל בקרקע, וממילא כשפקעה זכות הבעל, פקעה גם זכותם, ואמרינן — "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל"]?

או דלמא, אדעתא דארעא נחית [לפי צורך הקרקע ירדו האריסים], וארעא כי קיימא לאריסי קיימא [והקרקע עומדת לאריסות], ואילולי שהבעל היה מורידם היתה האשה מורידתם, ולכן יטלו כפי שבחם?

מתקיף לה רבא בר רב הנן — מאי שנא מהא דשנינן בבבא מציעא — "חורד לתוך שדה חבירו ונמטעה שלא ברשות, שמין לו וידו על התחתונה"⁽⁵⁵⁾ ומדוע כאן יש צד לגמרא שיצאו בלא כלום, ובמה הם גרועים מכל אחר שיורד לשדה חברו?

או להיפך, שאם היציאה מרובה על השבח לא יטול אלא כשיעור השבח אפילו בשבועה?

אמר אביי: שאם היה שבח יתר על הוצאה נוטל את ההוצאה בלא שבועה. ונאמן במיגו שהיה תובע את כל השבח.

אמר ליה רבא: אם כן, אתי לאיערומי, ולתבוע מעט פחות, כדי שיטול בלא שבועה! ⁽⁵³⁾

אלא, אמר רבא: כונתו לומר שאם היתה הוצאה יתירה על השבח, אין לו אלא הוצאה שיעור שבח. ואף אותה לא יטול אלא בשבועה. שישבע שכן היו הוצאותיו.

איבעיא להו [הסתפקו בני בית המדרש]: בעל שהוריד אריסין תחתיו שיטפלו בקרקע ויטלו חלק מן הפירות, ואחרי שאכל קמעה גרש את אשתו. מהו? האם האשה חייבת לתת להם את חלקם לפי עבודתם⁽⁵⁴⁾?

54. הקשו הראשונים — מדוע אין הבעל חייב לשלם לאריסים את שכרם, כדין "השוכר את הפועל לעשות בשלו, והראהו את של חברו, נותן לו את שכרו משלם" (בבא מציעא עו א), ואף כאן כיון שהוא שכר אותם, מדוע לא יתחייב לשלם להם כפי שסיכמו ביניהם? ותירצו — מכיון שהאריסים ידעו שהקרקע שייכת לאשה, ואם יתגרש מאשתו תחזור הקרקע אליה, היה להם להתנות. ומדלא אתנו — אינהו דאפסידו אנפשיהו.

אך הרא"ה כתב — דאף על גב דאמרינן "איסתליק ליה בעל איסתלקו כולהו", מסתברא דהאריס אינו מפסיד, ומשתלם מהבעל.

55. דהיינו — שמקבל "הוצאה כשיעור השבח", אע"פ שלא מונה על ידי בעל הבית.

לא השביח כלום, שהרי הארבע מאות זוז נשארו כפי שהיו, ואם כן מדוע מקבל את הוצאותיו?

ותירץ — שכל הארבע מאות זוז נחשבים כשבח, כיון שאם לא היה טורח להביאם לא היו כלל. ולכן נוטל את כל הכסף בעבור הוצאותיו.

עוד תרצו הראשונים — שהשבח הוא במה שטרח והביא את המעות, ועל ידי כך חסך לאשה את השכר שהיתה צריכה לתת לאחר כדי להביא את הכסף. ואת זה נוטל בשבועה.

ולכאורה לפי תרוץ זה — יטול את כל מה שהוציא ולא רק ארבע מאות זוז, שהרי השביח לאשה את כל הוצאות הדרך.

53. כגון אם הוציא שלשים, והשביח מאה, יתבע תשעים עבור הוצאותיו, ויהיה נאמן בלא שבועה כיון שלא תבע את כל השבח. ומה הועילו חכמים בתקנתם?.

ומשנינן — **התם ליכא איניש דטרה, הכא איכא בעל דטרה.** — בכל יורד לשדה חברו, אילולי שהיה יורד לא היה מי שיטפל בקרקע⁽⁵⁶⁾ בחינם, ולכן צריך בעל הקרקע לשלם לו את הוצאותיו, אך כאן אילולי שהיו האריסים יורדים היה הבעל מטפל בקרקע, ולא היתה צריכה לשלם לו כלום, ולכן אפשר לומר שאינה צריכה לשלם כלום אף לאריסים.

על כל פנים, **מאי הוי עלה** [מה הדין בבעל שהוריד אריסים]?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע — **חזינן, אי בעל ארים הוא,** שיוודע לעבוד את האדמה, ואילולי שהיו יורדים לקרקע, הוא עצמו היה עובדה, אם כן כשאיסתלק ליה בעל, אסתלקו להו. — ואין האשה צריכה לשלם להם כלום כמו שאינה משלמת לבעל⁽⁵⁷⁾.

ואי בעל לאו ארים הוא, חייבת לשלם להם ככל יורד לשדה חברו, כיון שארעא לאריסי קיימא.

איבעיא להו: בעל שמכר את הקרקע שקיבל

כ"נכסי מלוג" ללוקח, על מנת שיעבוד הוא בקרקע ויאכל פירות, מהו, האם הועילה מכירתו?

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, מאי דקני, אקני. כלומר — מה שיש לו בקרקע [פירות] יכול להקנות ללוקח,

או דלמא, כי תקינו ליה רבנן פירות לבעל ^{g-ב} **משום רווח ביתא,** [שהיה מזון בשפע בבית, ויטיב לאשה על ידי זה] **אבל לזבוני** [למכור] **לא** ⁽⁵⁸⁾?

יהודה מר בר מרימר משמיה דרבא אמר — **מה שעשה עשוי.**

רב פפא אמר משמיה דרבא — **לא עשה ולא כלום.**

אמר רב פפא: הא דיהודה מר בר מרימר, לאו בפירוש אתמר, אלא מכללא אתמר. [יהודה בר מרימר לא שמע את הדין מרבו בפירוש, אלא למדו ממעשה שהיה].

57. אמנם, כל זה אם גירשה הבעל מדעתו. אך אם מרדה תחתיו, חייבת לשלם להם. כיון שבמקרה כזה הייתה חייבת לתת את השבח לבעל.

58. כתבו הראשונים — שרק אם מוכר את הקרקע לפירות שייך לומר שלא הועילה המכירה, משום רווח ביתא. אך ודאי שיכול כל שנה ושנה למכור מחדש את הפירות.

והטעם — או משום שכאשר מוכר בכל שנה ומרויח, חשיב כ"רווח ביתא", משא"כ אם מוכר בפעם אחת את הקרקע לפירותיה שהרווח כלה.

56. יש לרון, מה הדין באדם שירד לשדה חברו שלא ברשות, ובעל הבית היה אף הוא אריס, האם חייב לשלם לו "הוצאה שיעור שבח", או דילמא, יאמר לו — אלמלי שהיית יורד לשדה, הייתי אני מטפל בה בחנם?

דעת הרשב"א — שאכן במקרה זה אינו חייב לשלם ליורד שכר עבור טרחתו, אלא רק עבור הוצאות הנטיעות בלבד.

אך הראב"ד חולק, וסובר שאף במרה זה חייב לשלם לו שכר טרחה, כיון שנחסכה ממנו עבודת הקרקע.